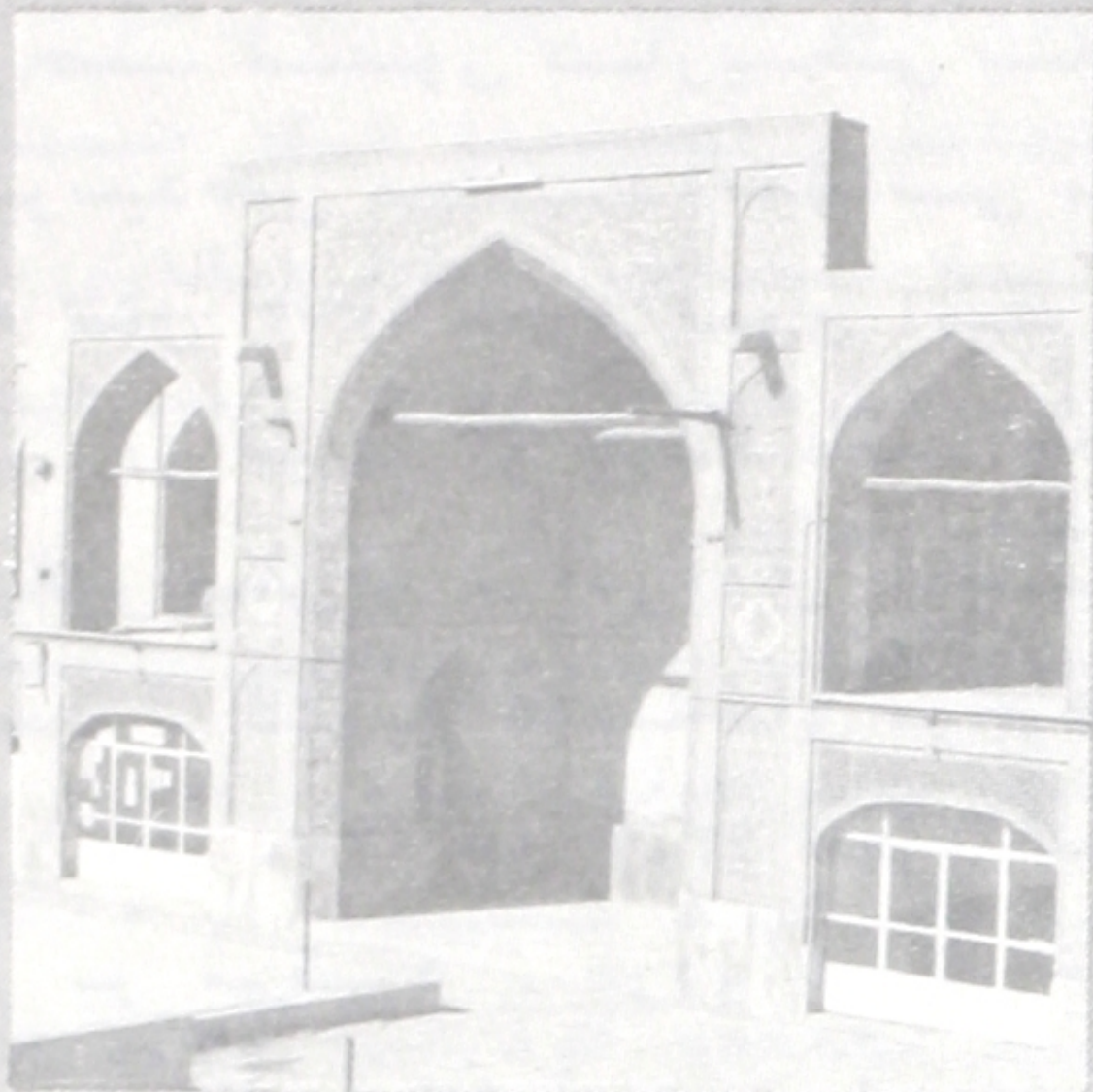

یادگاری از گذشته

تصویر شماره ۱ و ۲ نمای ضلع شرقی
تصویر شماره ۳ نمای ضلع غربی

۱

آنچه با عنوان بالا در هر شماره، این نشریه می‌آید حاصل تلاش چندین ساله دانشجویان درس آشنائی با هنر و معماری اسلامی است. یکی از تمرین‌های این درس " برداشت کامل از یک بنای دوره اسلامی ایران " است. این برداشت به منظور مواجهه مسقیم با بناهای قدیم و دقت در جزء جزء آنها و بالنتیجه همدمی و انس وجودی با معماری سنتی انجام می‌گیرد.

۲

بنائاتی که برای معرفی در این شماره انتخاب شده، مسجدی است در اصفهان از دوره قاجار. این مسجد نمونه جزئی از آثار دوره قاجار است که کمتر در کتابها و مقالات معرفی شده و تقریباً ناشناخته مانده است. بنای مزبور ترکیبی از مسجد و مدرسه است که با مقبره بانی مسجد همراه شده و به این ترتیب مجموعه مفصلی پدید آمده است. از نظر مشخصات طرح این بنا نمونه کوچکتری از مسجد سید اصفهان - از بناهای مهم همین دوره - محسوب می‌شود.

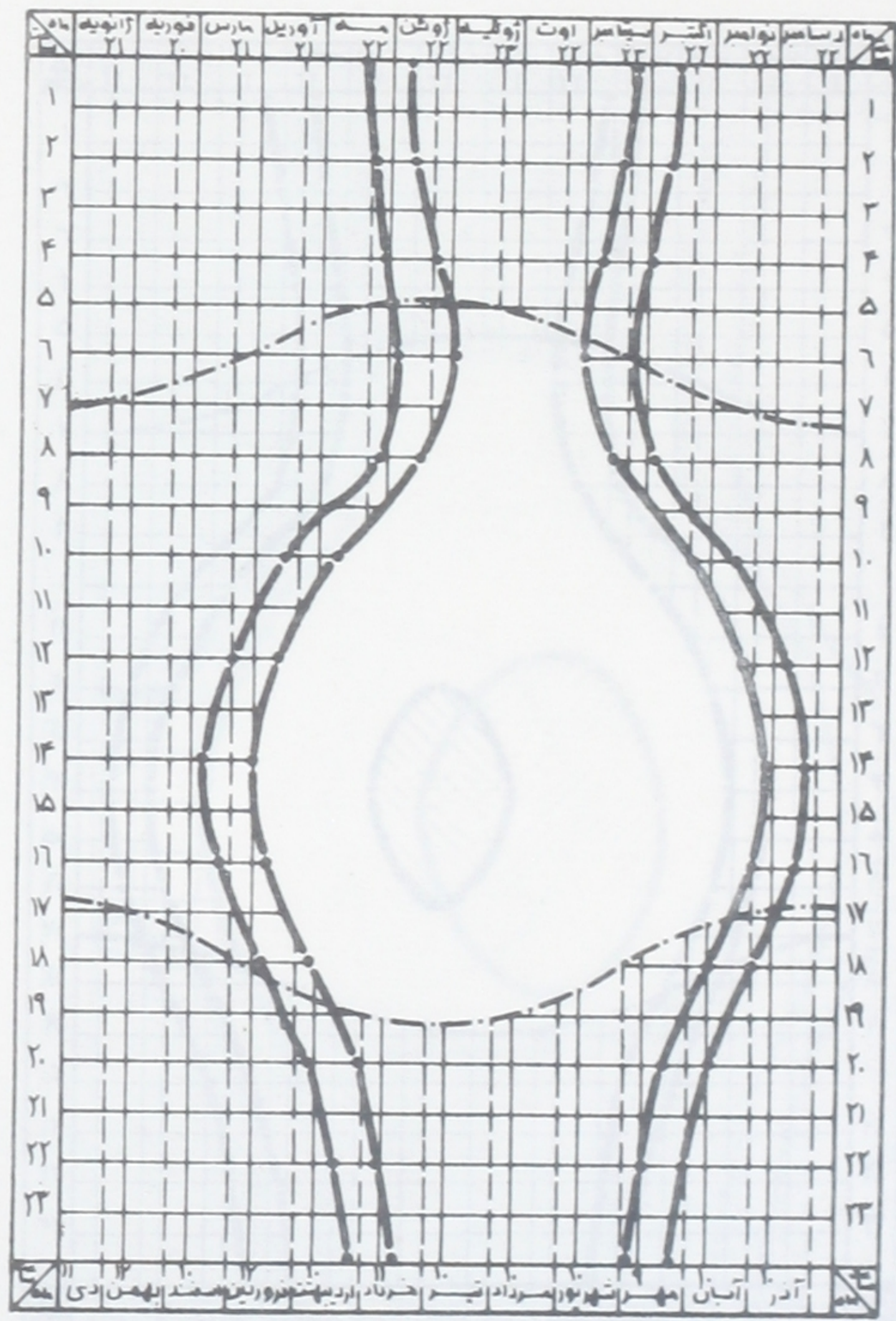
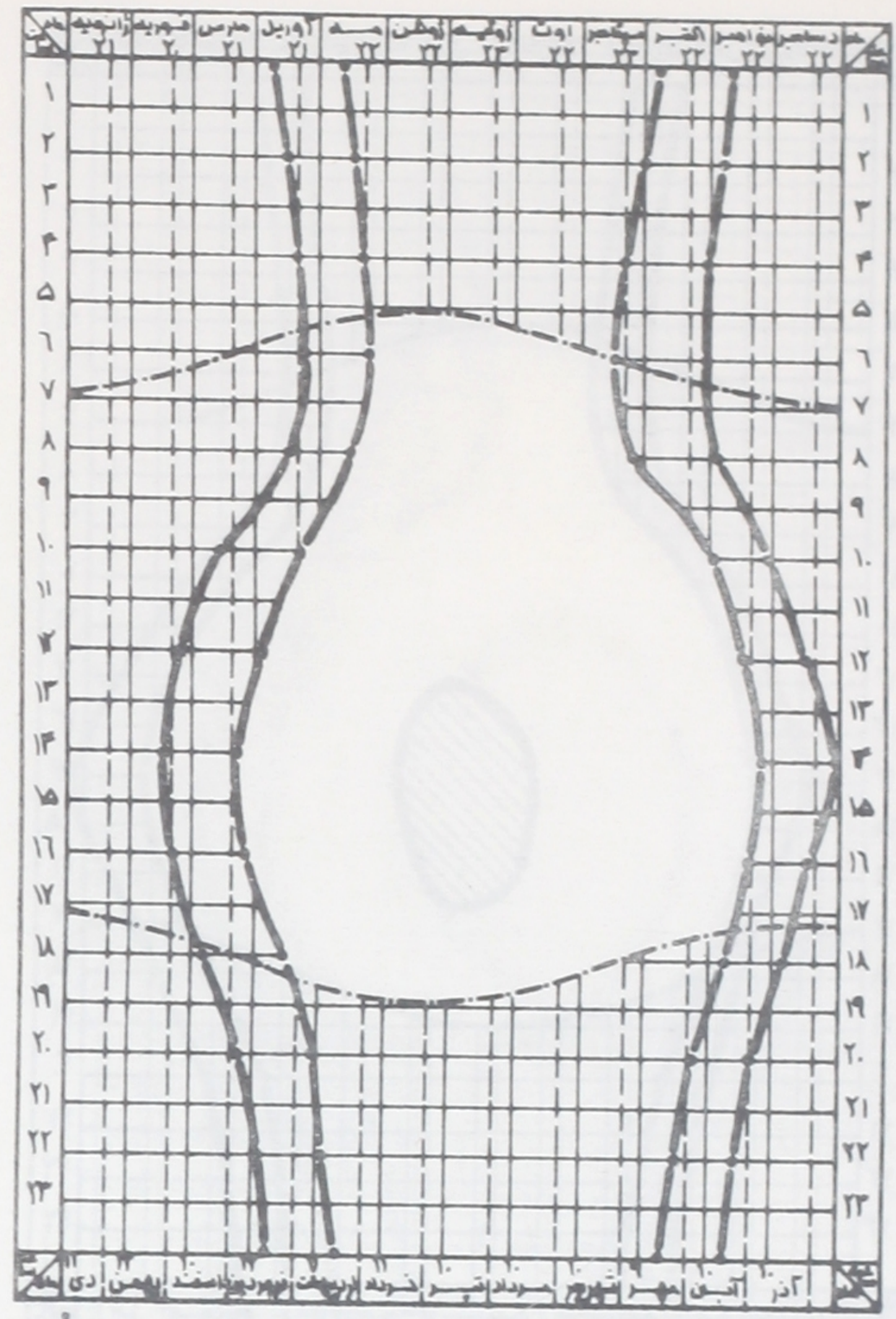
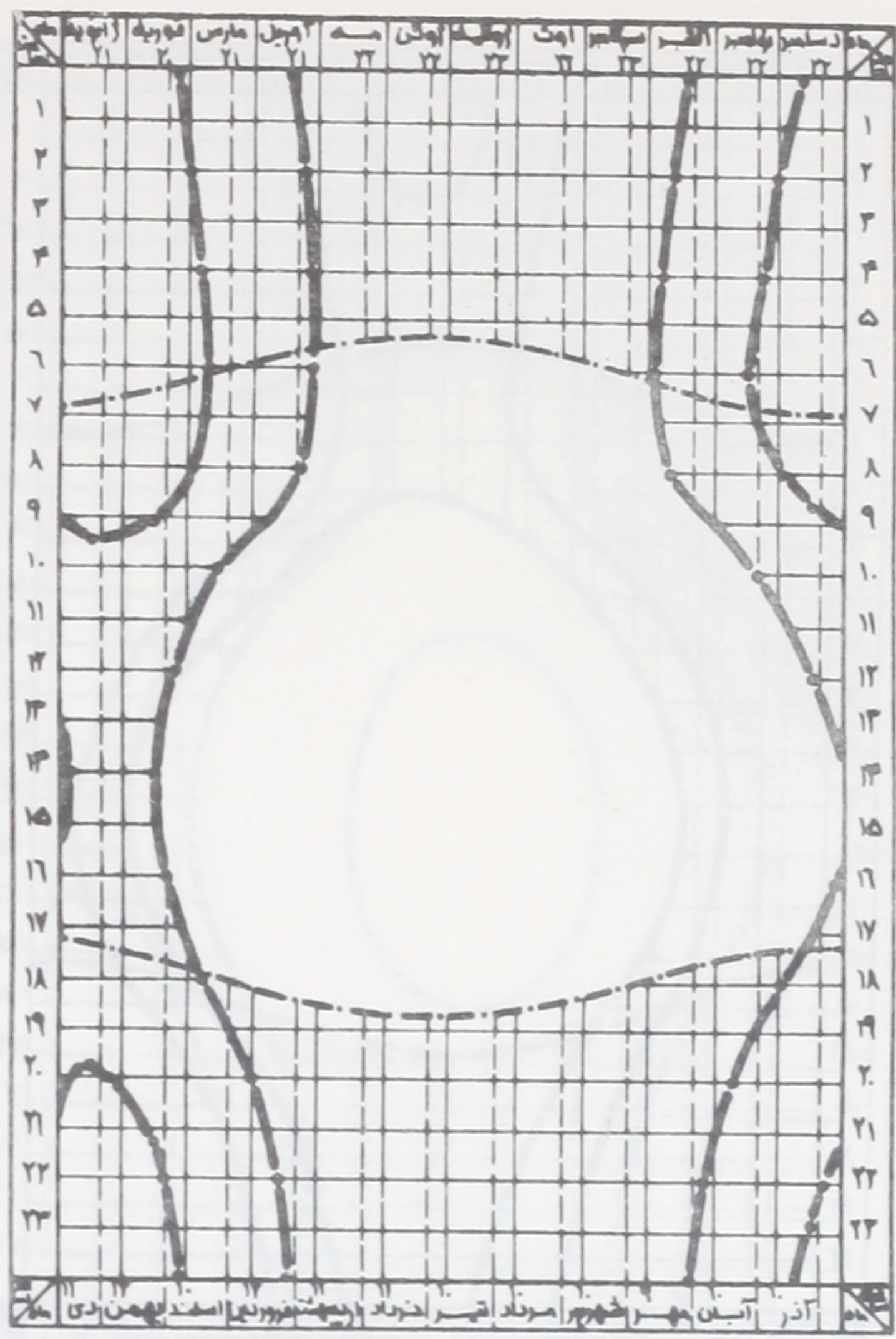
برداشت این بنا توسط دانشجویان دانشکده تریا ابریشمکار - اسدالله وردی - حمید بیگ محمدی - احمد حجاب - جهانگیر شریفی در سال ۱۳۶۴ انجام شده است.

۳

مسجد رحیم خان

مهندس کامبیز حاجی قاسمی

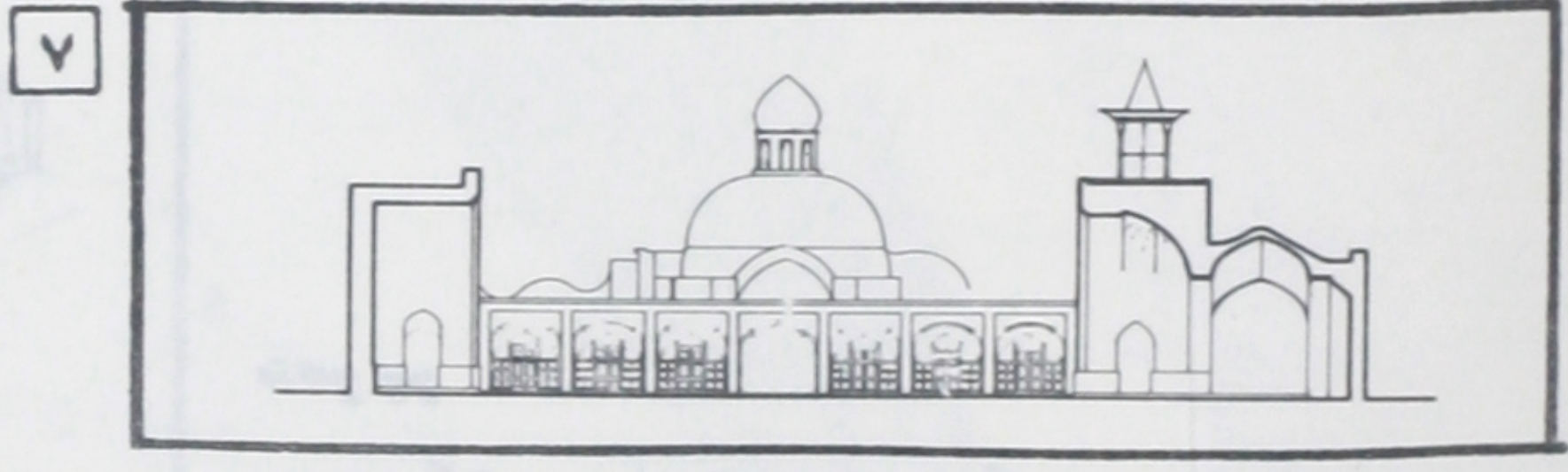
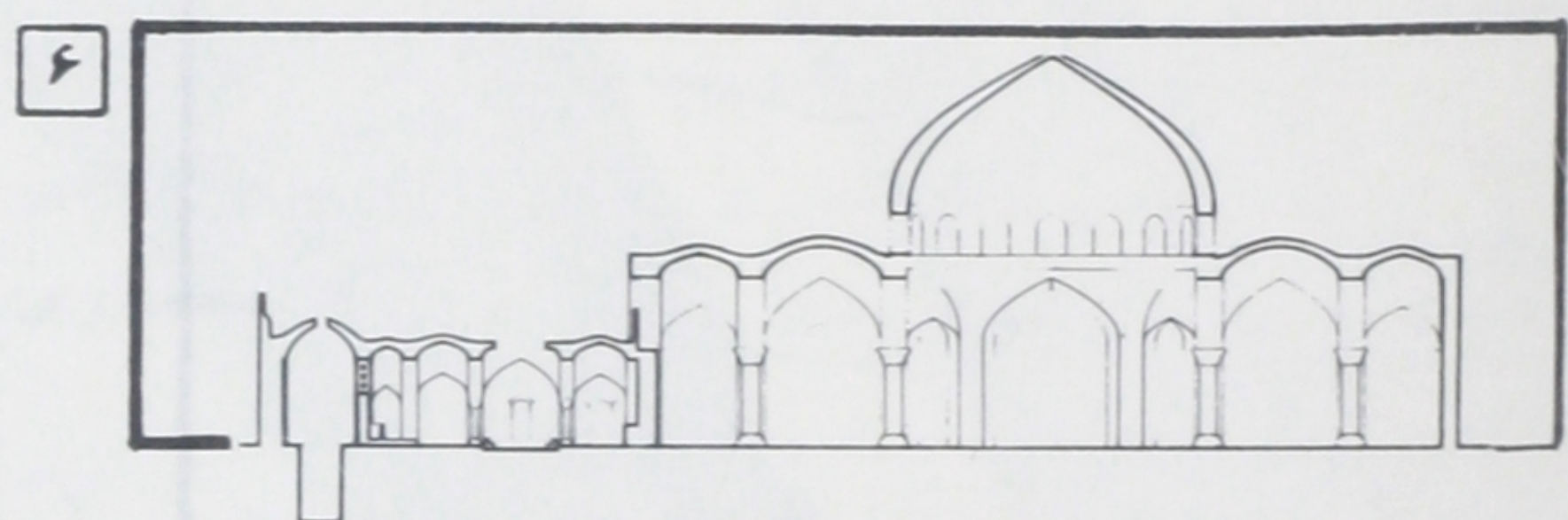
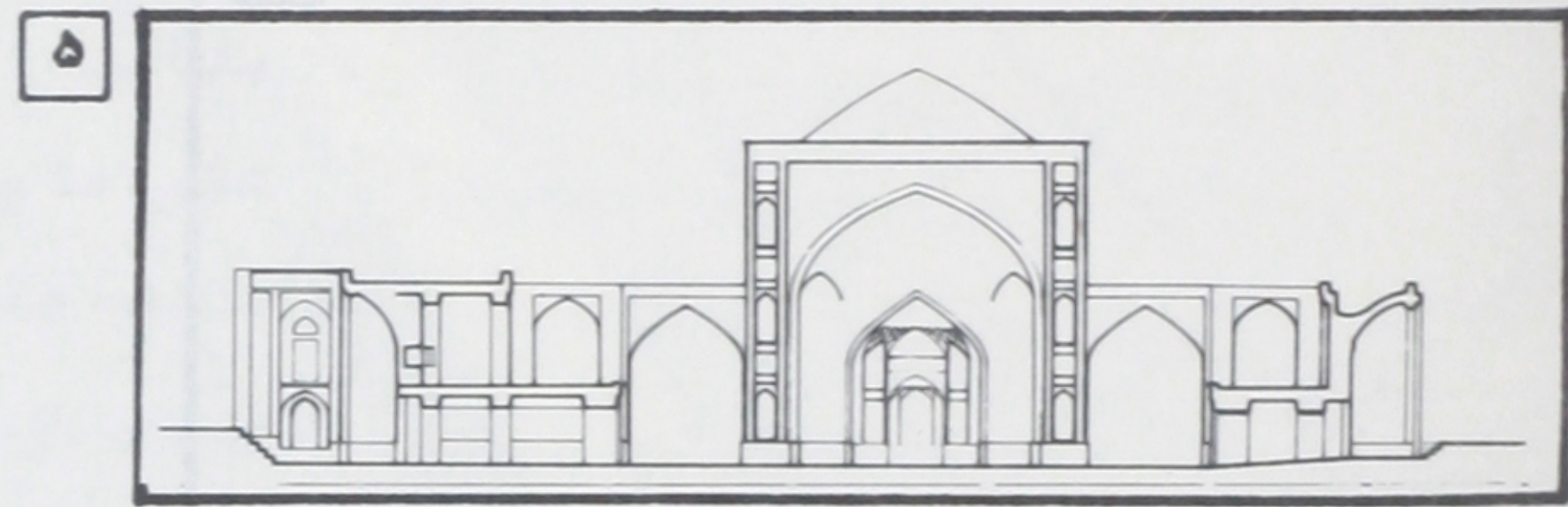
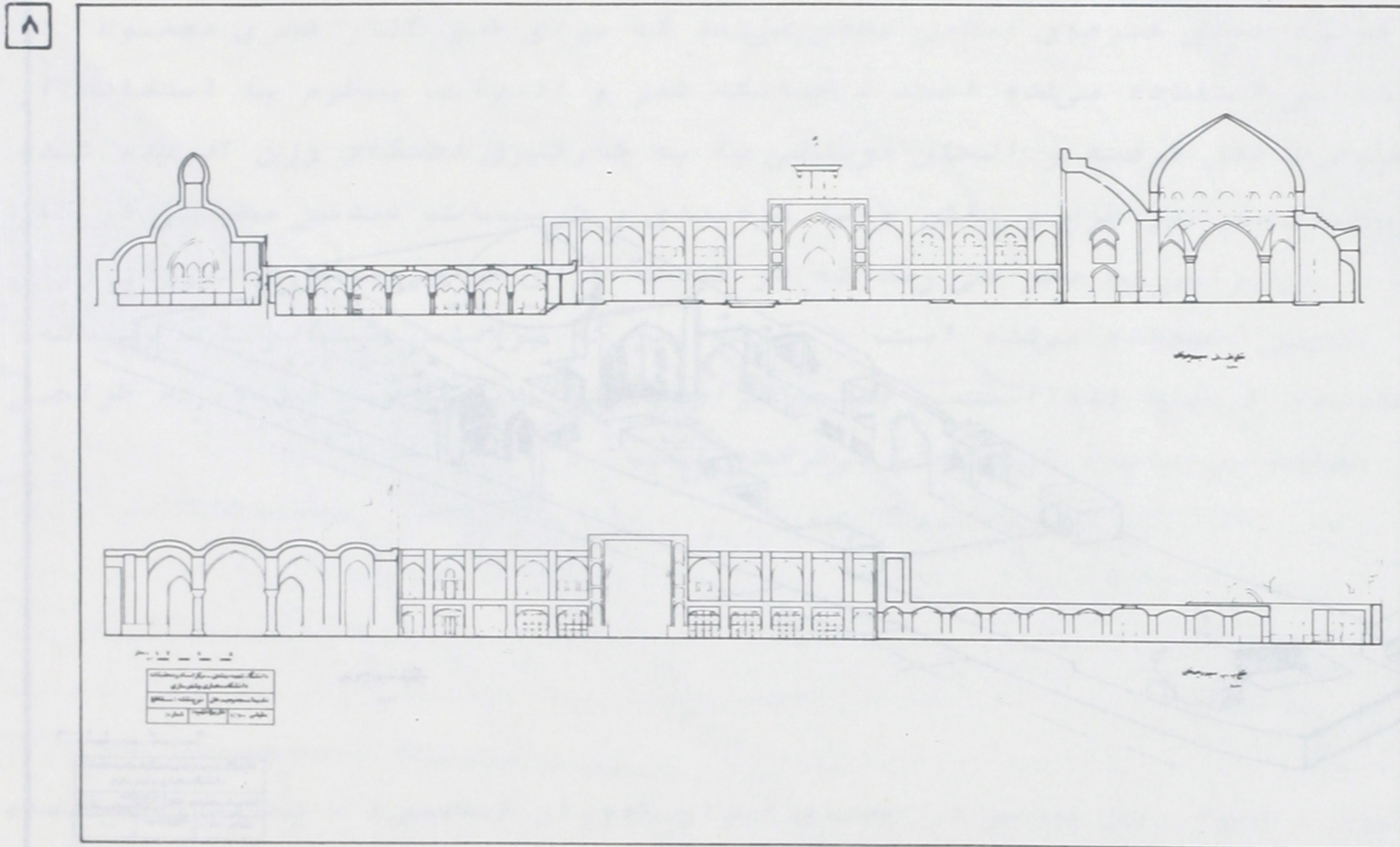
جلوه‌گر ساخته است. نمای غربی حیاط عیناً به شکل نمای شرقی آن است، منتها به لحاظ محدودیت زمین حجره‌های عقب حیاط‌های فوقانی حذف شده‌اند و تنها شکل نمای آنها - به منظور حفظ تقارن دو نما - بر روی دیوار بلند عقب حیاط تکرار شده است.

نمای طرف چهارم یعنی نمای شمالی صحن یک طبقه است، شاید به این دلیل که گنبد مقبره از داخل حیاط مسجد مشاهده شود. اما حجیم شدن نماهای شرقی و غربی در دو انتهای شمالی کوشی معماری صحن را تمام می‌کند و به این ترتیب کوتاه بودن

ارتفاع کلی این نما به اندازه‌ی نمای جنوبی حیاط به نظر می‌رسد و ترکیب آن با نمای یاد شده به راحتی میسر شده است. ثانیاً وجود این چهار طاقی‌ها فضاهای عقب نشسته‌ای را در میانه‌ی نمای هر دو طرف ایوان پدید آورده که نه تنها به نما تنوع بخشیده‌اند بلکه همچون دو حیاط مستقل در طبقه‌ی دوم برای حجره‌هایی که در عقب آنها قرار گرفته به حساب می‌آیند. (۳). ثالثاً قرار گیری چهار طاقی‌های متقارن در دو طرف ایوان صلابت و اهمیت بیشتری به نمای ایوان بخشیده و آنرا به صورت عضو مهم

که بسیار لاغرتر از ستونهای مشابه آجری است این کیفیت را تشدید کرده و فضا را یکپارچه تر می‌نمایاند.

ویژگی دیگر مسجد در نماهای شرقی و غربی صحن و ترکیب آنها با نمای جنوبی است. در شرق حیاط، ایوان در میانه‌ی نما قرار گرفته و بیش از دو طبقه‌ی مجاورش ارتفاع دارد. در طبقه‌ی پائین نما، قوسهای مشابه هم، در جلوی فضاهای مختلف قرار گرفته‌اند. در طبقه‌ی دوم دو چهار طاقی در دو طرف ایوان و دو چهار طاقی در دو انتهای نما قرار گرفته‌اند. و در نتیجه اولاً

مسجد رحیم خان :

مسجد رحیم خان در میان محله نو و درب کوشک اصفهان واقع شده است. بر حسب متون تاریخی بانی آن میرسیدحسن مجتهد اصفهانی متوفی به سال ۱۲۷۳ هجری قمری است. مسجد پس از فوت او توسط محمد رحیم خان بیگلربیگی و برادرانش تکمیل شده است. تاریخ کتیبه‌های موجود مسجد از سال ۱۲۹۰ تا ۱۳۰۴ هجری قمری را در بر می‌گیرد. سردر شرقی مسجد مورخ سال ۱۳۰۱ است و ایوان جنوبی حیاط و محراب تاریخ ۱۳۰۴ هجری قمری دارند. (۱).

نکاتی از معماری مسجد :

این مسجد در زمینی با شکل نامنظم و کشیده بنا شده، اما نامنظم بودن شکل زمین به هیچ وجه در درون بنا احساس نمی‌شود به طوری که همه فضاهائی که مخاطب بنا با آن روبرو می‌شود، از نظم برخوردارند. بنا دارای سه ورودی از سه جانب، یک صحن وسیع، سه ایوان بزرگ، یک گنبد خانه با دو شبستان کوچک در دو طرف آن، یک شبستان بزرگ و یک گنبد مقبره، با حیاط کوچک مجزا، یک وضو خانه، چند حجره و فضاهای دیگر است.

از جمله ویژگیهای این مسجد باید ترکیب جالب گنبد خانه با شبستانهای اطرافش را یادآور شد. (۲).

در این ترکیب - که از ابداعات این دوره در پدید آوردن فضاهای وسیع سرپوشیده به حساب می‌آید - ستونهای دو طرف گنبد خانه تبدیل به ستونهای سنگی و شبیه ستونهای شبستانهای طرفین گردیده‌اند. به این ترتیب گنبد خانه با شبستانها ادغام شده است و فضائی یکپارچه از مجموع سه فضا (گنبد خانه و دو شبستان) ادراک می‌شود. استفاده از ستونهای سنگی

تصویر ۴

پلان طبقه اول

تصویر ۵

نما - مقطع جنوبی

تصویر ۶

مقطع جنوبی

تصویر ۷

نما - مقطع شمالی

تصویر ۸

مقطع الف - الف

مقطع ب - ب

۴

